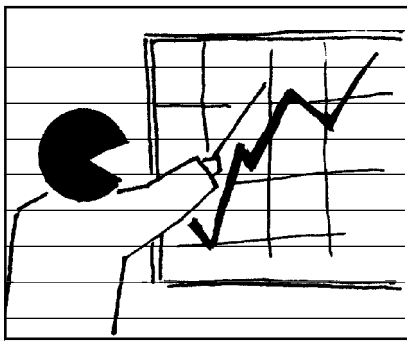

УДК 75.058

МЕТОДИКА НАВЧАННЯ

*МИХАЙЛО ГНАТЮК, кандидат мистецтвознавства,
доцент, доцент кафедри методики викладання
образотворчого і декоративно-прикладного
мистецтва та дизайну, Карпатський національний
університет імені Василя Стефаника, Україна
ORCID ID: 0000-0003-0742-8272
mychailo.hnatyuk@pnu.edu.ua*

НАРОДНІ ХУДОЖНІ РЕМЕСЛА ГУЦУЛЬЩИНИ ЯК ЧИННИК ЕСТЕТИЧНОГО ТА НАЦІОНАЛЬНОГО ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ

*MYCHAILO HNATYUK, PhD of Art Studies,
Associate Professor of the Department of Visual
Arts, Decorative and Applied Arts, and Design
Methods of Teaching Vasyl Stefanyk Carpathian
National University, Ukraine*

FOLK ARTS AND CRAFTS OF THE HUTSUL REGION AS A FACTOR OF AESTHETIC AND NATIONAL EDUCATION OF CHILDREN

У статті висвітлено актуальні питання розвитку народних художніх ремесел у традиційно сформованих осередках Гуцульщини, а також розглянуто важливі періоди і творчі досягнення провідних майстрів художнього різьблення, семантику та походження орнаментів, естетичні й технологічні особливості виробів.

Доведено, що досвід педагогів Яворівського ліцею імені Петра Лосюка та відомих митців (Катерини Медвідь, Миколи Йосипенка, Миколи Гrepиняка), перевірений багаторічною практикою в загальноосвітніх і позашкільних закладах освіти, підтверджує, що заняття художніми ремеслами й відвідування гуртків декоративно-прикладного мистецтва

сприяють засвоєнню художніх умінь і навичок, позитивно впливають на загальний розвиток і успішність з інших предметів, активізують творчу діяльність учнів, формують у них естетичні критерії, культуру виконання, а також вольові й моральні якості.

Ключові слова: художні ремесла, народне декоративно-прикладне мистецтво, традиції, суха різьба, інкрустація, вироби з дерева, осередки, майстри, навчання, виховання.

Summary. The article highlights current issues in the development of folk arts and crafts in the traditionally established centres of the Hutsul region, alongside significant periods and creative achievements of leading woodcarving masters. It explores the semantics, origin of ornaments, as well as the aesthetic and technological characteristics of the handicrafts.

Particular attention is focused on the experience of the Petro Losiuk Yavoriv Lyceum and other renowned educators and artists (Kateryna Medvid, Mykola Yosypenko, Mykola Hrepyniak), proven by years of practice in general education and extracurricular institutions. This experience confirms that engaging in artistic crafts and attending decorative and applied arts clubs fosters the mastery of artistic skills and abilities. Furthermore, it positively impacts general development and academic performance in other subjects, enhances students' creative activity, and shapes their aesthetic criteria, execution culture, as well as their volitional and moral qualities.

Key words: artistic crafts, folk decorative and applied arts, traditions, dry carving, inlaying, wooden products, centres, masters, education,

upbringing.

Мета: висвітлити актуальні питання розвитку народних художніх ремесел Гуцульщини в історичному, мистецькому, методичному аспектах, зокрема їх вплив на естетичне, трудове і національне виховання.

Постановка проблеми в загальному вигляді. Серед численних осередків народних художніх ремесел і промислів в Україні особливе місце посідають села Гуцульщини: Яворів, Річка, Брустури, Снідавка, Шепіт та інші. Вони й надалі зберігають унікальність і неповторність природного середовища, лісів і полонин; мови, орнаментики, музичної, художньо-матеріальної культури, видів народного декоративно-прикладного мистецтва: ткацтва, килимарства, обробки дерева, металу, зокрема різьбярства та інкрустації, які мають прадавні родинні художні традиції.

Гуцули здавна славилися виготовленням художніх виробів що для більшості стало життєво необхідною сферою діяльності. Кожен майстер працює індивідуально, за своєю методикою. Спостерігаючи за його роботою, дивуються складності орнаментальних композицій, які з'являються на виробах без попереднього малюнка на папері. Загальна структура орнаменту позначається гострим інструментом, подібно як вишивальниці голкою окреслюють на полотні загальну схему малюнка. Окремі елементи виділяють кольоровим деревом, перламутром, металом і рогом.

Декоративні форми різьбленого орнаменту продиктовані естетичними потребами, релігійними віруваннями, символікою, а також матеріалом та способом виконання. Геометричний орнамент поширений у всіх видах художнього ремесла Східних Карпат, має свої особливості у вишивці, писанці, різьбярстві, мосяжництві. Як відомо, прадавній солярний знак – круга розетка, є відображенням сонця, квітки. Назви вказують на світогляд українців, тісний зв'язок з небесними світилами, природи – з прадавнім матеріальним і духовним світом.

Тема художніх ремесел є актуаль-

ною і на сьогодні, оскільки сучасна освіта орієнтована більше на теоретичні та комп'ютерно-інноваційні методи навчання, а не на практичні заняття. Тому варто вивчати досвід відомих майстрів (Петра Лосюка, Катерини Медвідь, Миколи Йосипенка та ін.), перевірений багаторічною педагогічною практикою. Вони доказали, що заняття художніми ремеслами мають значний позитивний вплив на дітей. Відвідування гуртків декоративно-прикладного мистецтва та художніх студій не тільки сприяють засвоєнню основ художнього ремесла, але й, що важливо, виховують позитивні риси. Діти стають більш творчо активними і стійкими до сучасних викликів, у них формуються відповідні естетичні критерії, що загалом позитивно позначається на успішності з інших предметів.

Вивчення народного мистецтва у школі передбачає звернення до його першоджерел, духовних коренів, зв'язків з оточенням: природою, побутом, фольклором, етнографією, використанням матеріалів та інструментів, що особливо важливо в нашому сучасному житті. Народні вмільці віками оберігали традиції, удосконалювали свою майстерність і передавали успадкований досвід наступним поколінням. Своїми виробами вони формували самобутнє й неповторне освітнє середовище, сприятливе для естетичного, національного і трудового виховання дітей.

Аналіз досліджень і публікацій.

Народні ремесла здавна привертати увагу численних дослідників-етнографів: Ф. Вовка, Р. Кайндля, В. Шухевича, В. Гнатюка; письменників, музейників і мистецтвознавців – В. Кобринського, В. Січинського, В. Щербаківського, І. Гургули, А. Будзана, М. Моздира, В. Качкана, Р. Захарчук-Чугай, О. Никорак, М. Станкевича, Г. Стельмашук, М. Селівачова, О. Соломченка, М. Гнатюка, Д. Гобермана, Р. Шмагала, М. Яновського; авторів підручників з декоративно-прикладного мистецтва і художніх технік – Є. Антоновича, М. Гrepиняка, К. Каваса, Б. Тимківа, Д. Скільсько-го, М. Радиша, Й. Приймака, П. Андрука та інших.

Актуальні аспекти освітнього та

виховного потенціалу родинних традицій, історії художніх промислів і ремесел, фахових шкіл та музеїв Гуцульщини нами висвітлювалася раніше (Гнатюк, Гrepиняк, 2010; Гнатюк, 2019). Проте нині ця тема і надалі є актуальною.

Гуцульські деревообробні традиції використовували у фахових школах ще в першій половині ХХ століття, зокрема Коломийській деревообробній, Вишницькому "Краєвому науковому закладі різьбярства і металевої орнаментики", Школі Василя Девдюка в Косові. У цих закладах працювали такі відомі майстри, як М. Мегединюк, В. Шкрібляк, І. Семенюк, В. Девдюк, котрі на перше місце ставили вивчення традиційної різьби на дереві та інкрустації. У другій половині ХХ століття спеціальні художні училища та інститути застосовували надбання іменитих гуцульських різьбярів. Випускники Косівського навчального закладу (А. Яськов, Г. Ступарик) були майстрами та викладачами гуцульської різьби й інкрустації.

Заслужений вчитель України Петро Лосюк демонстрував можливості використання народних художніх ремесел у навчально-виховному процесі Яворівської загальноосвітньої школи. У книзі "Декоративно-прикладне мистецтво в школі" та інших дослідженнях він висвітлив власний досвід організації занять художніми ремеслами у профільних старших класах, оволодіння учнями мистецькими способами оздоблення дерева, бондарством, ткацтвом, вишивкою, писанкарством. Робота над художніми виробами на уроках праці та факультативних заняттях дає змогу розвинути в учнів здатність до просторово-композиційної діяльності і художньо-образного мислення.

У процесі експерименту на Косівщині, де традиційно існують центри-осередки народних художніх промислів (Косів, Яворів, Річка, Брустури), у середніх школах розширили програмові завдання з композиції, проектування виробів та узгодження їх форми з оздобленням, що сприяло більшому зацікавленню підлітків, формуванню у них позитивних моральних якостей та загальному роз-

витку. На думку П. Лосюка, "Головне завдання естетичного виховання полягає в тому, щоби прищепити людині високі норми і принципи моральні, прагнення до творчої діяльності, яка є засобом реалізації духовних потреб особистості" (Лосюк, 1979, с. 13).

Автор виділив основні принципи декоративного мистецтва: єдність художньої форми та практичного призначення виробів; побудова речей відповідно до властивостей і можливостей матеріалу; зв'язок художньої форми з технологічними способами її обробки, у єдності естетичного й утилітарного. Водночас П. Лосюк підкреслив: "Навчити школярів цілісного, емоційного і глибокого аналізу творів мистецтва не можна без виховання в них навичок художнього сприймання" (Лосюк, 1979, с. 14).

Актуальні питання розвитку художньо-творчих здібностей учнів підліткового віку, підвищення рівня їх художньої культури, особливості процесу вивчення художньої обробки деревини у школі та поліпшення якості викладання трудового навчання висвітлює Дмитро Скільський. У його посібнику "Вивчення художньої обробки деревини в школі" розкрито методику навчання цього ремесла та розвитку особистості учня в нерозривному зв'язку із засвоєнням техніки різьблення та інкрустації орнаментів, застосуванням їх до конкретного вжиткового виробу з глибоким розумінням органічного поєднання елементів декоративного оздоблення з матеріалом, формою та утилітарним його призначенням (Скільський, 2011, с. 3).

Виклад основного матеріалу дослідження. Етнограф В. Шухевич у кінці XIX ст. відзначав, що "прастарий домашній промисл, зв'язаний тісно з житом, обичаями і звичаями Гуцулів, виробив, під впливом місцевих обставин, ... пробував кождий Гуцул свої молодечі сили в галузях промислу, найдоступніших для кожного, а то: в різьбярстві і в мосяжництві, виливаючи у них те, що бачив у власній хаті, у церкві та на предметах довкола себе; як небудь воно і було, а всеж таки бачимо на усіх гу-

цульських виробках, чи вони примітивні чи артистичні, заховані старі звичаї і місцеві традиції, які власне витворили в Гуцульщині спеціальний домашній промисл..." (Шухевич, 1997, с. 268). Він підкреслив: "в жодному закутку нашої Русі домашній промисел не відіграє такої важливої ролі, як у гуцулів, і ніде не відзначається таким високим рівнем художнього оздоблення" (Там само).

Гуцули здавна славилися виготовленням художніх виробів. Гуцульський різьблений орнамент має чимало спільного з давніми символами родючості тибетського, індійського і римського походження. Дослідники припускають, що деякі його декоративні форми продиктовані естетичними потребами, релігійними віруваннями, символікою, а також матеріалом та способом виконання. Елементів, їх семантика і краса у особливих поєднаннях пояснюють таємницю мистецтва гуцулів. Геометричний орнамент поширений в усіх видах художнього ремесла Східних Карпат, має свої особливості у вишивці, писанці, різьбярстві, мосяжництві. Так прадавній солярний знак – кругла розетка, є відображенням сонця, квітки. Назви вказують на тісний зв'язок з небесними світилами ("сонечка", "зірки"), природою ("деревця", "смерічки", "ружі", "листочки", "ягідки", "грибки", "огірочки", "колоски", "косиці", "сливки"), з тваринним світом ("курячі лапки", "заячі вушка", "гадючки"). Зустрічаються також і "косиці", "грабельки", "церковця", "пташка" та інші форми присутні на оздоблених яйцях (писанках) і свідчать про світогляд українців, їхній зв'язок з прадавнім матеріальним і духовним світом.

Про мову символів, образів, барв, форм, матеріалу наголошував історик мистецтва й архітектури Володимир Січинський на Першому українському педагогічному конгресі у Львові 1935 року в доповіді "Ужиткове мистецтво в системі мистецького виховання". Він переконливо радив навчати малюнка та ручній праці на кращих зразках народних художніх промислів і ремесел (вишивки, писанкарства, бондарства, токарства, різьби на дереві), наочно показувати

процес, техніку та послідовність виконання, прилучати вихованців до суспільно корисної праці, виховувати характер і любов до національного мистецтва (Січинський, 1938, с. 134–142). В. Січинський сам, ще підлітком, навчався у школі Розвадовського у Кам'янці-Подільському, де опановував техніку токарства, сухої різьби та інкрустації під керівництвом самобутнього різьбляра Івана Семенюка з Печеніжина. Він розумів добре важливість творчих навичок для розвитку дитини, підкреслював виховний вплив художнього ремесла на особистість.

Процес навчання у Яворівській середній школі (зі слів П. Лосюка) розпочинався з ознайомлення учнів із творчістю майстрів-односельчан – родиною Шкрібляків-Корпанюків та інших іменитих майстрів Гуцульщини, творчий доробок яких залишається актуальним і до сьогодні. З історії народного мистецтва відомо, що визначний різьбяр II полов. XIX ст. Юрій Шкрібляк володів токарством, сухою різьбою, використовував в інкрустації чорне дерево та ріг, набивання крученим дротом і цвяшками. Його син Василь удосконалив декоративні властивості виробів, увів у свою роботу різнокольорове дерево, перламутр, як і "батько бісерної техніки" – Марко Мегединюк, вживав порцеляновий бісер, який викладали візерунком.

У Юрія Шкрібляка, окрім синів – Василя, Миколи і Федора, була й дочка Катерина. Її чоловік Іван Корпанюк ніколи не різьбив, не вмів читати, а ні писати, але вправно виготовляв коновки, гранчики, цебрики, миски і мав вроджене чуття краси. У своїй хатині на Плоскому зібрав колекцію народної кераміки, різьблені вироби з дерева, зброю, латунні прикраси та милувався ними. Його дружину Катерину знали як талановиту вишивальницю і ткалю, котра вміло підбирала колір візерунків на вжиткових виробках. Їхні сини Юрій (1892–1977), Семен (1894–1970) та Петро (1896–1961) зростали в середовищі не тільки мальовничої природи, але й прегарних виробів. Тож коли підросли й самі стали виготовляти рахви, скриньки, тарелі, шкатулки, рамки, кушки, різно-

манітні свічники, хрести, скарбнички, оздоблені переважно "сухою різьбою", на подібні такі бачили у Шкрібляків, і возилися з ними ярмарками та виставками. На рекламних листівках 20-х років XX ст. відображено орнаментальні композиції, що гармонійно підкреслюють форму виробів, надаючи їм індивідуальних стильових рис. Коли Семена Корпанюка запитували, як йому вдається створювати такі гарні різьби, він відповідав: "Це дуже просто. Треба дивитися, де що пасує..." (Юрій та Семен Корпанюки, 1974, с. 6).

У 30-роках XX ст. Корпанюки підтримували зв'язки з Василем Девдюком зі Старого Косова, котрий знаходився на піку слави, володів мистецькими техніками та навчав їх учнів. Понад 50 місцевих хлопців закінчили його школу. Його учнями були Петро Корпанюк з Яворова та мосяжник Федір Яків'юк зі Снідавки. В. Девдюк хвалив Петра за оригінальну техніку різьблення і точність виконання, котрий окрім сухої різьби та інкрустації, займався токарством. Проте Петро більше знав як майстер ножів, доліт, циркулів, навіть верстату та музичних інструментів.

У середині XX ст. різьбярів на Гуцульщині побільшувало. Їх готували на відділенні художнього дерева Косівського училища, згодом – технікуму народних художніх промислів. Тож, окрім самоуків, з'явилося чимало майстрів-художників з мистецькою освітою. Проте у 70-х роках відомі народні майстри працювали вдома: Юрій і Семен Корпанюки в Яворові; Кішуки, Тонюки, Грималюки в Річці; Микола Тимків, Василь Кабин – косівчани; Петро Ткачук, родини Миклашуків, Габораків, Ванджураків, Гrepиняків, Гасюків, Хім'яків в Брустурах, І. Петрашук у Шепоті. Знані мосяжники: Дручків, Дутчаки, Шмадюки з Брустур, І. Тинкалюк з Річки, М. Медвідчук зі Снідавки – виготовляли ножі, топирці, лускоріхи, пряжки, люльки, перстені, хрестики, які нині є золотим фондом багатьох музеїв. Їхню творчість висвітлював дослідник-аматор, різьбяр Микола Гrepиняк. 2010 року побачила світ збірка нарисів і статей (співавтор і науковий редактор М. Гнатюк) "Кра-

сою гір натхненні. Народне мистецтво Гуцульщини і Покуття (кінець XIX – початок XXI ст.). Майстри, школи, музеї" (Гнатюк, Гrepиняк, 2010).

У 90-х роках XX століття у майстернях Косівського художньо-виробничого комбінату працювали кераміки: Валентина Джуранюк, Василь Стрипко, Ярослав та Євгенія Зарицькі, Василь Івасюк, Оксана Бейсюк, Оріся Козак, Ірина Серьогіна, Василь Гривінський, Михайло Трушик та ін., творчість котрих відображає традиційний фольклор і нині добре відома в Україні. Їхні вироби є прекрасними зразками для наслідування і навчання учнів і студентів спеціальностей: Середня освіта: Мистецтво. "Образотворче мистецтво", "Декоративне прикладне мистецтво", "Дизайн" та "Дошкільна..." і "Початкова освіта".

Художні вироби стали проявом високої виконавської культури і світогляду, тому їх вивчення на педагогічних і мистецьких факультетах має особливе значення. Загалом народне мистецтво Гуцульщини має яскраво виражений національний характер. "В основі творчого методу народного мистецтва лежить колективний досвід, художня традиція, яка передається з покоління в покоління. Протягом століть народне мистецтво виробило чітко виражену специфічну систему образності, яка відображає світогляд і естетичні смаки широких народних мас" (Декоративно-ужиткове мистецтво, 2000, с. 72). Використання їх надбань в умовах нинішніх реалій освіти і наукового прогресу має важливе значення, оскільки сприяє естетичному, трудовому, національному і патріотичному вихованню.

Нагадаємо, що в період існування СРСР в жодному педагогічному училищі України не було спеціальності "Вчитель образотворчого мистецтва", у той час у російській федерації їх налічували більше тридцяти. В Україні діяли художньо-ремісничі заклади в Косові, Вишніці, Львові, Ужгороді, Івано-Франковому, де випускали майстрів-художників для роботи на виробничих комбінатах Спілки художників, підприємствах легкої, лісової (деревобробної) про-

мисловості. Найбільш талановиті випускники закладів, закінчивши педагогічні факультети, ставали вчителями. Знана Катерина Медвідь 48 років учителювала у школах Івано-Франківська, Микола Йосипенко – у Надвірні, Ігор Фокшей, Ярослав Сеньків – у Косові, Володимир Крутофіст – у Рожневі. Усі вони мали практичний досвід творчої роботи. Антон Шпільчак з Ворохти закінчив художньо-графічний факультет і тривалий час працював учителем. У Брустурах, а згодом у Середньому Березові трудове навчання і гурток різьби на дереві вів уже згадуваний Микола Гrepиняк. Нині продовжують навчати дітей його доньки Розалія і Світлана. Ще не так давно на Косівщині більшість шкіл мали кваліфікованих художників-педагогів і майстрів-вчителів, а нині ця кількість значно зменшена.

Народне мистецтво не підвладне моді, воно відображає не стільки зовнішність оточуючого світу, як його внутрішню духовну сутність. Завдяки йому продовжуються давні традиції народу, його історія, що має важливе значення для розвитку культури, виховання почуттів, художнього смаку, формування естетичних критеріїв.

Естетична привабливість творів народного мистецтва, узагальненість образів, простота і гранична економія засобів – головні принципи, які в народному, на відміну від професійного мистецтва, передані об'ємніше і характеризують його загалом. Народне мистецтво виникло задовго до естетики як науки і професійного мистецтва. Основним його джерелом є краса рідної землі, яка виховує у людей поетичне сприйняття світу, надирає на творчі справи. Образи рідної природи лягли в основу створення предметів домашнього вжитку у сфері декоративно-прикладного мистецтва та етнодизайну. У минулому воно тісно пов'язане з побутом, укладом життя селян і ремісників, відображало їх світогляд, культуру, знання, уміння і навички. Народжене в Україні, воно є виразником національних рис. Народний майстер – продовжувач давньої традиції і продукування свого власного досвіду.

У родині майстрів діти привчаються до ремесла змалку. А коли настає пора вибирати професію, для багатьох це не є складно, оскільки все їхнє свідоме життя нерозривно пов'язане з мистецьким промислом. На Гуцульщині ними займалися чи не в кожній хаті, а тим більше, якщо дід і тато спеціалізувалися у певному виді ремесла. Діти в таких родині мимоволі стають митцями, здобувають спеціальну чи вищу освіту і стають кваліфікованими дизайнерами, учителями мистецьких дисциплін і вдосконалюють свої художні здібності на іншому рівні.

Ми часто дивуємося з високого рівня розвитку техніки, дизайну в Японії, де сумарно уроків ручної праці у школах в рази більше. Водночас досвід української народної педагогіки свідчить, що коли молоді люди не вміють оздоблювати яйця, вишивати, ліпити з глини, співати, танцювати, "грати на музичних інструментах, не розуміють мову народних свят, то в них буде невдача сім'я; вони стануть поганими батьками і народять дерев'яних, або кам'яних (нечуйних) дітей, тобто істот з мертвою душею" (Кузнєцова, 2006, с. 101). Психологи також зауважили, що "в країнах, де шанують природу і духовну культуру, де оберігають народні ремесла й мистецтва, частіше зустрічаються люди старшого та похилого віку, які є носіями високого духовного потенціалу й передають його у спадок наступним поколінням" (Кузнєцова, 2006, с. 102). Це особливо важливо пам'ятати в час інформаційних технологій, коли відбуваються глобальні зміни в підходах до освіти, навчання і виховання.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Народні художні ремесла розвивалися впродовж всієї історії людства. Краса та практичність виробів гуцульських майстрів здавна привертала увагу місцевих людей і туристів, котрі їх купували та давали засоби для існування родин у гірській місцевості.

У процесі розвитку народних художніх промислів і ремесел Гуцульщини – виробів з дерева, металу, глини, шкіри, писанкарства – відбувалися певні зміни технологій, засобів виконання, але незмінним залишився творчий пошук і натхнення, з якими працюють майстри. Особливо це актуально нині, коли український народ виборює свою незалежність і умови для розвитку сім'ї, етнопедагогіки, національної родинно-побутової культури не вельми сприятливі, бо руйнується традиційний уклад життя, особливо у селах – осередках художніх ремесел. З виїздом наших громадян закордон Україна втрачає хліборобів, ремісників, учителів, котрі могли б виховувати дітей, прищеплювати їм любов до прекрасного.

Твори народних майстрів мають навчальне, виховне та практичне значення. Вони здатні впливати на розвиток уяви, викликати позитивні емоції, сприяти естетичному вихованню. Діти отримують насолоду від самого процесу створення виробу, роботи в матеріалі, що сприяє формуванню у них навичок та вмінь, необхідних у багатьох інших сферах діяльності, тому важливо використовувати їх в педагогічній практиці. Вивчення народного мистецтва – танцю, музики, співу, малювання та ліплення, українського орнаменту і загалом художніх ремесел – дітьми шкільного віку – це зв'язок з минулими поколіннями та підвалини їх психічного й морального здоров'я в майбутньому.

ЛІТЕРАТУРА

- Гнатюк, М., Гrepиняк, М. (2010). Краса гір натхненні. Івано-Франківськ: ПНУ імені Василя Стефаника. 322 с.
- Гнатюк, М. (2019). Освітній та виховний потенціал родинних традицій народних художніх промислів і ремесел Гуцульщини та Покуття. Івано-Франківськ: Супрун В. П. С. 474–483.
- Декоративно-ужиткове мистецтво. (2000). *Словник*. Т. 2. Львів: Афі-

ша, 400 с.

Кузнєцова, Т. В. (2006). Психологія культури: (психолого-філософський аналіз). Київ: МАУП. 152 с.

Лосюк, П. В. (1979). Декоративно-прикладне мистецтво в школі. Київ: Рад. школа. 55 с.

Січинський, В. (1938). Перший Український Педагогічний Конгрес. Львів: Наклад. Т-ва "Рідна школа". С. 134–142.

Скільський, Д. М. (2011). Вивчення художньої обробки деревини в школі. Київ: Вища школа. 159 с.

Шухевич, В. (1997). Гуцульщина. Верховина: Гуцульщина. 352 с.

Юрій та Семен Корпанюки. (1974). Альбом. Київ: Мистецтво. 24 с.

REFERENCES

- Hnatuk, M., Yrepyniak, M. (2010). Krasoiu gir natkhnenni. Ivano-Frankivsk: PNU im. V. Stefanika. 322 s.
- Hnatuk, M. (2019). Osvitnii ta vikhovnyi potentsial rodynnykh trdytsii narodnykh khudozhnikh promysliv i remesel Gutsulshscyny i Pokuttia. Ivano-Frankivsk: Suprun V. P. S. 474–483.
- Dekoratyvno-uzhytkove mystetstvo. (2000). *Slovnyk*. T. 2. Lviv: Afisha. 400 s.
- Kuznetsova, T. V. (2006). Psikhologia kulturi: (psykhologo-filosofskii analiz). Kyiv: MAUP. 152 s.
- Losiuk, P. V. (1979). Dekorativno-prykladne mystetstvo v shkoli. Kyiv: Radianska shkola. 55 s.
- Sichinskii, D. M. (1938). Pershii Ukrainskii Pedagogichnyi Kongres. Lviv: Naklad. T-va "Ridna shkola". S. 134–142.
- Skilskii, D. M. (2011). Vuvchenia khudozhnoi obrobky derevyny v shkoli. Kyiv: Vyshcha shkola. 159 s.
- Shukhevich, V. Gutsulshchina. (1997). Verkhovina: Gutsulshchina. 352 s.
- Yurii ta Semen Karpaniuky. (1974). Albom. Kyiv: Mysretsvo. 24 s.

Стаття надійшла 23.04.2026 р.

